

2021. július 3. - **1799. július 3-án Nagyszentmiklóson, Torontál vármegyében Vuin Neru parasztgazda az udvarában árkot ásott.**

Egy ásónyom mélységben egyszer csak huszonhárom aranyedény került elő. Mai mértékkel mérve mintegy tíz kilogramm arany. Ahogy az nem ritka ilyen esetben, a megtalálók szinte semmiért kótyavetyélték el a kincset, s ami még rosszabb, egy részét tönkre is tették. Több korsó fülét és az egyik úgynevezett bikafejes csanak szarvait leszedték és az utóbbit beolvastották. Persze híre ment a nagy leletnek, s előbb-utóbb utolérték az aranykereskedőket, akikhez az edények kerültek. A hatóságok augusztusban, Pesten lefoglalták az aranyat, szeptember 18-án már értesítették I. Ferenc királyt és császárt Bécsben, a király 25-én rendelkezett, hogy a kincset szállítsák a Császári és Királyi Régiségtárba. Október 1-jén bevitték. Ott van ma is, a bécsi Kunsthistorisches Museum ékessége. Pedig a Magyarország földjén valaha előkerült legnagyobb kincsről van szó, és az itt élt nomád népek történetének különleges emlékééről.

Egyébként abban sem lehetünk bizonyosak, hogy csak ennyi híja van. Nemsokára szárnyra keltek a pletykák, hogy ennél több tárgyat találtak, egy részét azonban sikerült nyom nélkül eltüntetni. Milyen tárgyak? Azt senki nem tudja, kivéve egy kereszt említését, amely egy közeli kolostorba került volna. Általában úgy vélik, ez csak a szokásos túlzó pletyka – de kizárni nem lehet az igazságát. Furcsa kissé a gondolat, egy kereszt a (pogánynak tartott) ősök kincsében, de éppen ezért lenne különleges jelentősége, ha így lenne – olvasható a Magyarságkutató Intézet írásában.

Mai állapotában a kincs 23 nagyon különböző aranyedényt tartalmaz: eltér a funkciójuk, a stílusuk sem egységes, az aranytartalmuk különböző. A 23 edényt Hampel József majdnem 140 éves számozása szerint tartjuk nyilván (az első igazán pontos leírást ő készítette róluk). Hét nagy korsó van köztük (egyesek szinte dísztelenek, kettőn viszont az egész kincs legkülönlegesebb ábrázolásai vannak: az „égberagadási” jelenetek), egy nagy tál, egy ivókürt (rhyton) hat kisebb, nyeles vagy csatos tálka/csésze, és néhány szinte dísztelen apró edény mellett három szintén páratlan, különleges forma: az úgynevezett bikafejes ivócsanakok, amelyek egy szembenéző állatfejben végződnek – bár az állatot szarvaitól eltekintve csak erőszakkal lehet bikának értelmezni. Több igazsága lehet azoknak a nézeteknek, melyek szerint ezek valójában sárkányok.

És nyilvánvaló, hogy az is igaz: nem egységes készletről van szó; egyebek mellett egyes edények párosával vannak, mások egyedi darabok.

Van egy további különös jelentősége a kincs darabjainak – éspedig nem a legékesebb daraboknak, hanem inkább a díszteleneknek. Ezek közül számosan eleve tervezett vagy utólag bekarcolt feliratok vannak, egy 1799 előtt ismeretlen betűsorról, amelyet rovásírásnak nevezünk. A karcolt betűk alakján túl azért is, mert jó néhány betű párhuzamba állítható a magyar rovásírással – de nem azonos: annak alapján a szöveg nem olvasható ki. Akárhik is voltak a kincs alkotói, az ő nyelvüknek a Kárpát-medencében egyedülálló ősi emlékééről van szó.

Oly gazdag kincsről van szó, hogy kezdettől mindenki tudta: hatalmas uralkodó elrejtett

Írta: Adminisztrátor

2021. július 03. szombat - Módosítás: 2021. július 03. szombat

---

edénykészletéről van szó. Nem csoda, ha a XIX. századtól Attila kincsének nevezték, de mióta a hunok régészeti hagyatékát sikerült azonosítani, világos, hogy ahhoz ezeknek a tárgyaknak semmi közük. Ehelyett későbbi korok urai közt keressük a hajdanvolt gazdákat, s az I. évezred második felének két nagy nomád birodalma, az avarok és a honfoglaló magyarok jöhetnek szóba, akiknek az anyagi kultúrájára ezek a tárgyak sokkal jobban hasonlítanak, amennyiben egyáltalán valamire hasonlítanak. De azt figyelembe kell vennünk, hogy ezeknek az értéke, színvonala annyival felette volt a korszak átlagos edényművességének, ötvösségének, hogy az minden hasonlóság keresését megnehezíti.

A nagyszentmiklósi kincs 2. számú korsó négy medallionba zárt ábrázolásának egyike páncélos, lovas, „győztes fejedelem”

Fotó: Wikipédia

A XX. század első felében N. Mavrodinov bolgár régész óbolgár eredetűnek tartotta a kincset, de ezt nagyon kevés érv támasztotta alá, így ezt az elméletet általánosan elvetették.

A ma általánosan elterjedt nézet szerint a kincs az avar fejedelmeké volt, s ez persze hozza magával az elképzelést, hogy az avar birodalom bukásával rejtették el. (Ez sem egyértelmű azonban, mikor volt: az avar kagán és jugurru közötti polgárháború során? Nagy Károly hadjáratakor? Krum bolgár kán hadjáratakor? Vagy éppen csak a honfoglaláskor?) Nem véletlenül ez az elmélet a legelfogadottabb. Számos stiláris vagy éppen ötvöstechnikai elemük van, amelynek ismerjük párhuzamát az avar korból vagy éppen az avar korról egykorú európai ötvösségből, de éppen ennyire alátámasztja az is, hogy a rovásfeliratokkal teljesen azonos ábécével ismerünk igazoltan azonos írást a szarvasi avar temetőből, egyértelműen a VIII. századból. Vagy akár még korábbi időre is visszatekinthetünk: a 2. számú korsó fenekére két tamga van bekarcolva, amelyeknek szinte pontos párhuzamát a zamárdi avar temetőből, a VII. századból ismerjük. De túlzottan optimisták azok a kutatók, akik szerint ezek a tények az edénykészlet minden vitás kérdésére választ adhatnak. Vannak olyan párhuzamok is, amelyek egyes tárgyakat a IX. vagy éppen a X. századdal kötnék össze. Ezért nem meglepő, hogy jelentős kutatók sora jutott arra a következtetésre, hogy a kincs honfoglalás kori magyar vezéréké volt. Ezt a nézetet vallotta Fehér Géza, aki szerint a Gyulák kincséről volt szó; László Gyula, aki bölcsen tartózkodott egy konkrét uralkodó meghatározásától (az ugyanis valóban csak a történelmi körülményekből lehetséges, magából a kincsből aligha), viszont a kincset meggondolkoztató érvekkel két alcsoportra osztotta: a fejedelem és a fejedelemasszony készletére; Vékony Gábor, aki Ajtony kincsére gondolt.

Ma úgy látjuk, a különböző eredetelméletek nem feltétlenül zárják ki egymást. A kincsek jellemzője, hogy hosszabb idő alatt gyűlnek össze, és a nagyszentmiklósi kincsre ez fokozottan

Írta: Adminisztrátor

2021. július 03. szombat - Módosítás: 2021. július 03. szombat

---

igaz. Az egyes darabjai stílusosan és ötvöstechnikailag is eltérőek, így különböző műhelyekben és korszakokban is készülhettek, ráadásul többen az idők során átalakításokat is végrehajtottak. Feltétlenül vannak olyan darabjai, amelyek a VII. századig visszavezethetők; mások ennél lehetnek lényegesen későbbiek, és a feliratok kora még ettől is eltérhet. Pusztán a néhány kiolvasható felirat alapján is bizonyos, hogy egyes tárgyak eredeti tulajdonosa más volt: a 21. tálka görög betűs, török nyelvű szövege két személyt nevez meg, Buila zoapant és Butaul zoapant, míg a 9–10. csészék nehezen olvasható, de görög nyelvű szövege Vékony Gábor eléggé valószínű olvasata szerint egy bizonyos Joannész Ahtonról beszél. Ez a név mai kiejtéssel Ajtony: persze elhamarkodott lenne azt állítani, hogy a csészék Ajtony vezérei voltak, lehetett a tulajdonos akár valamelyik nagyatyja, dédatyja, távolabbi őse is. Egyetlen dolog biztos, hogy egyszerre rejtette el egy személy, aki akkor már az egész kincs birtokosa volt, és ennek az elrejtésnek az időpontja még akkor is lehet jóval a honfoglalás utáni, ha esetleg minden edény korábbi. Hiszen ma már tudjuk, hogy a XX. század naiv nézete volt, hogy az avar birodalom vezető rétegéből egyesek ne őrizhették volna meg befolyásukat a honfoglalás után, így persze kincseiket is továbbörökítve a X. századi utódokra.

Természetesen a kincs megfejtésében a legnagyobb segítséget a rovásfeliratainak a tartalma nyújthatna, de a rovások olvasata sem tekinthető megoldott kérdésnek. Először is, kétféle rovásfelirat van: gondos ötvösmunkával poncolt, jól látható „hivatalos” feliratok, és rendszerint az edényfenékre, rejtett helyre gyors kézírással karcolt szavak. Nem valószínű, hogy a két csoport ugyanarról szólna, és az sem igazolható, hogy ugyanazok írták volna. Az első csoport valószínűleg egykorú az edénnyel, és a tulajdonosához szól vagy őt magasztalja; a második tulajdonképpen bármikor keletkezhetett, amíg az edények használatban voltak, és talán a nyilvánosságnak teljesen felesleges információt hordoz.

Az írásmód nem teljesen egyedülálló. Jó néhány kevésbé rangos tárgyat ismerünk, amelyen ugyanezzel a rovásfajttal van legalább néhány betűs felirat. Ezek a párhuzamok egyelőre mind avarkoriak, de persze ebből még nem derül ki, hogy milyen nyelven szólnak.

A nagyszentmiklósi kincs bikafejes ivócsanakja, magassága 10,6 centiméter, hossza 12,2 centiméter, súlya 283 gramm, úrtartalma 2 deciliter

Fotó: Wikipédia

A feliratok megfejtésére tucatnyi kísérlet született a XIX. század közepe óta (az első még gót betűkkel és nyelven próbálkozott), komolyak és minden tudományos felkészültség nélküliek egyaránt; a leginkább elmélyült próbálkozások talán Supka Géza (1915, 1917), Németh Gyula (1930), Szoszanbek Bajcsorov (1989), Róna-Tas András és Vékony Gábor kísérletei voltak. Ma már csak a két utolsó kutató olvasatai örvendenek szélesebb körű elfogadottságnak (Róna-Tas ótörök nyelven értelmezte, Vékony négy különböző nyelven, de a legtöbb szöveg szerinte

Írta: Adminisztrátor

2021. július 03. szombat - Módosítás: 2021. július 03. szombat

---

magyar nyelvű), csakhogy amikor újabb és újabb emlék kerül elő, s az eddigi megfejtések alapján nem érthető, mindig kiderül, hogy ezeket az olvasatokat is legalábbis módosítani kell. Biztonsággal annyit állíthatunk, hogy a legtöbb szöveg ugyanazon a nyelven van, s ez egy, a magyarhoz hasonlóan ragozó nyelv. Nem kizárt tehát, hogy egy I. évezredbeli magyar nyelvemlékről van szó, de egyelőre ez sem bizonyítható.

Akár az avar, akár a honfoglaló uralkodó réteghez kapcsolható a kincs, akár mindkettőhöz, ma már világos, hogy mindenképpen őstörténetünk kiemelkedő fontosságú és szépségű tárgyi emléke. Sajnos azonban megtalálása, megismerése, őrzése nem mondható sikertörténetnek: a szó szerint páratlan leletgyűttes valamennyire mindenképpen megcsonkult, sérült, és bármennyire fontos számunkra, nem magyar tulajdonban van. Technikai és történeti értelmezésében, szövegének megfejtésében pedig 222 év kutatása után is még nagyon hosszú út áll előttünk, bár ma már remélhető, hogy ezen az úton egyszer majd végig tudunk menni.

Fehér Bence - MAGYARSÁGKUTATÓ INTÉZET

A szerző a Magyarországi Intézet Klasszika-filológiai Kutatóközpontjának vezetője